EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 31.5.2023
COM(2023) 285 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Partnerlust Vahemere piirkonna riikidega teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas (PRIMA) käsitlev vahehindamine

{SWD(2023) 169 final}

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Partnerlust Vahemere piirkonna riikidega teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas (PRIMA) käsitlev vahehindamine

1. SISSEJUHATUS

Käesolevas aruandes esitatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2017. aasta otsuse (EL) 2017/1324 (mis käsitleb liidu osalemist mitme liikmesriigi ühiselt algatatud partnerluses Vahemere piirkonna riikidega teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas (PRIMA))[1] artikli 14 kohase vahehindamise tulemused.

Otsuse kohaselt peab komisjon tegema 30. juuniks 2022 sõltumatute ekspertide abiga PRIMA vahehindamise. Komisjon peab koostama ka asjaomase hindamise kohta aruande, mis sisaldab hindamistulemusi ja komisjoni märkusi. Komisjon esitab nimetatud aruande Euroopa Parlamendile ja nõukogule 31. detsembriks 2022.

PRIMA vahehindamine põhineb välisuuringul[2]. See hõlmab ajavahemikku PRIMA loomisest (2017) kuni 2022. aasta märtsini. Avaldati tagasisidekorje,[3] mille tulemusi on arvesse võetud.

Käesolevas aruandes tehakse kokkuvõte vahehindamise peamistest tulemustest ja esitatakse ka komisjoni järgnenud tähelepanekud.

2. PRIMA TAUST JA ÜLEVAADE

Veevarustus- ja toidusüsteeme ei majandata Vahemere piirkonna riikides säästvalt. Seda probleemi süvendavad kliimamuutused ja sellel on olulised järelmõjud, nagu sotsiaalne ja majanduslik surve, ebastabiilsus ja ränne.

Vahemere piirkonna riikides on veevarustus- ja toidusüsteemide mittesäästva majandamise üks peamine põhjus asjaolu, et puuduvad ühised uuenduslikud lahendused, mis on kohandatud piirkonna kohalikele oludele ja on kogu piirkonnas hõlpsasti ülevõetavad ning mida on kohapeal täielikult katsetatud ja tutvustatud[4].

Neid lahendusi ei leita, sest teadusuuringute ja innovatsiooni investeeringute üldine tase Vahemere piirkonna riikides ei vasta piirkonna probleemide kaalukusele; investeeringute tase on riigiti väga erinev; rahastamine ei ole suunatud vee ja toiduainetega varustamise ning haldamisega seotud probleemide lahendamisele; asjaomastel sidusrühmadel, näiteks erasektoril, ei ole alati piisavalt tugevat teadus- ja innovatsioonisuutlikkust ning teadusuuringud, innovatsioon ja koostöö ELi liikmesriikide ning Vahemere lõuna- ja idapiirkonna riikide vahel on liiga hajutatud (enamasti reguleeritud kahepoolsete lepingutega), et neil oleks märkimisväärne mõju.

---

[1] ELT L 185, 18.7.2017, lk 1.

[2] Hindamisuuring „European Framework Programmes for Research and Innovation for addressing Global Challenges and Industrial Competitiveness - Focus on activities related to the green transition“ (Euroopa teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammid üleilmsete probleemide ja tööstuse konkurentsivõime käsitlemiseks – keskendumine rohepöördega seotud tegevustele) – RTD/2021/SC/023 – „Interim Evaluation of the Partnership for Research and Innovation in the Mediterranean Area“ (Partnerlust Vahemere piirkonna riikidega teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas (PRIMA) käsitlev vahehindamine) (tulevane).

[3] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13558-Partnership-on-Research-and-Innovation-in-the-Mediterranean-Area-PRIMA-first-interim-evaluation_en.

[4] SWD(2016) 332 PRIMA mõjuhinnang.

PRIMA loodi nende probleemide lahendamiseks, et muuta veevarustus ja -majandus ning toidusüsteemid kliimamuutuste suhtes vastupidavamaks, tulemuslikumaks, kulutõhusamaks ning keskkonnaalaselt ja sotsiaalselt kestlikumaks. Algatus järgib Euroopa Liidu toimimise lepingu[5] artiklit 185 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1291/2013[6] (millega luuakse teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Horisont 2020“) artiklit 26 avaliku sektori sisese partnerluse kohta. Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega (EL) 2017/1324 – PRIMA alusaktiga – eeldatakse osalevatelt riikidelt tugevat pühendumist lõimumisele teaduslikul, juhtimis- ja finantstasandil[7]. See tähendab ka seda, et osalevad riigid lõimivad vabatahtlikult oma teadusuuringutega seotud tegevuse ning määratlevad ühise teadusprogrammi ja kohustuvad seda ellu viima, et suurendada ELi lisaväärtust.

PRIMA programm hõlmab järgmisi osalevaid riike: 11 ELi liikmesriiki (Hispaania, Horvaatia, Itaalia, Kreeka, Küpros, Luksemburg, Malta, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Sloveenia), kolm programmiga „Horisont 2020“ assotsieerunud riiki (Iisrael, Tuneesia ja Türgi) ning viis kolmandat riiki: Alžeeria, Egiptus, Jordaania, Liibanon ja Maroko. PRIMAs osalemiseks allkirjastasid ELiga kahepoolsed rahvusvahelised lepingud Alžeeria, Egiptus, Jordaania, Liibanon ja Maroko.

Programmi rakendab PRIMA rakendusstruktuur (PRIMA-IS),[8] mis loodi 2017. aastal Barcelonas sihtotstarbelise üksusena, kes vastutab ELi toimimise lepingu artikli 185 kohase liidu toetuse otsese haldamise eest, tagades oma sekretariaadi ja juhtorganite kaudu PRIMA programmi sujuva, tõhusa ja läbipaistva elluviimise.

PRIMA rakendamine põhineb pikaajalisel teadusuuringute ja innovatsiooni strateegilisel kaval,[9] milles esitatakse visioon ja strateegiline suund programmi rakendamiseks ning mis on PRIMA iga-aastaste töökavade koostamise aluseks.

PRIMA üldeesmärk on aidata kaasa piirkonna kestlikkusele ja stabiilsusele toidu ja veega säästva varustamise ja nende majandamise valdkonnas ning sellega püüab PRIMA saavutada mitut sihti. Need ulatuvad temaatilistest eesmärkidest vastata Vahemere piirkonna ühiskondlikele vajadustele ja konkreetsetest sihtidest, mis on seotud liikumisega integreeritud Euroopa ja Vahemere teadusruumi suunas, kuni teadusdiplomaatia eesmärkideni koostööks ELi lõunanaabritega.

Viimastel aastatel on PRIMA suutnud luua Vahemere põhja- ja lõunapiirkonna riikide vahel usaldusel põhineva ja tõhusa koostöö. PRIMA on ELi peamine Vahemere piirkonna algatus nende oluliste teadus- ja innovatsiooniväljakutsetega tegelemiseks. See aitab ületada teadusuuringute ja innovatsiooniga seotud ning sotsiaal-majanduslikku lõhet lõuna- ja idanaabruses ning pikas perspektiivis edendada piirkonna ühiskondades tervist, rahu ja stabiilsust.

---

[5] Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon, XIX jaotis „Teadusuuringud ja tehnoloogia arendamine ning kosmos“, artikkel 185.

[6] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1291/2013 (millega luuakse teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Horisont 2020“ aastateks 2014–2020 ning tunnistatakse kehtetuks otsus nr 1982/2006/EÜ) artikli 26 lõike 2 punkt b (ELT L 347, 20.12.2013, lk 104).

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D1324.

[8] PRIMA sihtotstarbeline rakendusstruktuur on Hispaania õiguse alusel 19. juunil 2017 Barcelonas asutatud eraõiguslik asutus, kellele PRIMA juhtorgan on pannud kohustuseks täita kõiki PRIMA programmi rakendamiseks vajalikke juhtimis-, haldus-, toetus- ja järelevalveülesandeid.

[9] Teadus- ja innovatsiooniministrid kiitsid PRIMA teadusuuringute ja innovatsiooni strateegilise kava heaks 4. mail 2017 Maltal toimunud ministrite konverentsil, kus käsitleti Euroopa – Vahemere piirkonna koostöö tugevdamist teadusuuringute ja innovatsiooni kaudu, ning PRIMA sihtasutuse järelevalvenõukogu võttis selle vastu 16. novembril 2017.

PRIMA rakendab meetmeid projektikonkursside vormis kolmes osas:

- 1. osa projektikonkursse korraldab PRIMA ja neid rahastatakse üksnes programmist „Horisont 2020“.
- 2. osa projektikonkursse korraldab samuti PRIMA, kuid neid rahastavad osalevad riigid.
- 3. osa projektikonkursse korraldavad ja rahastavad osalevad riigid.

PRIMA kogueelarve aastateks 2017–2028 on 494 miljonit eurot, millest 220 miljonit eurot eraldatakse programmist „Horisont 2020“[10] (ligikaudu 30 miljonit eurot aastas kolme teemavaldkonna jaoks) ja 274 miljonit eurot riiklikest vahenditest, et vastata teadusuuringute ja innovatsioonivajadustele ning kooskõlastada osalevate riikide teadus- ja innovatsioonipoliitikat.

3. VAHEHINDAMISE TULEMUSED JA SOOVITUSED/MÄRKUSED

3.1 Vahehindamise tulemused

Vahehindamine kinnitab, et PRIMA partnerlusest tulenevat lisaväärtust võrreldes sellega, mida oleks võinud saavutada rahvusvahelisel, riiklikul ja/või piirkondlikul tasandil sõltumatult tegutsevate osalevate riikide puhul eraldi, võib pidada suureks ja tulevikus veelgi suuremaks.

Sõltumatud eksperdid on rõhutanud alljärgnevaid peamisi saavutusi.

- PRIMA toimib praegu tõhusalt ning iga-aastaste töökavade ja projektikonkursside rakendamisel ei esine viivitusi.
- Aastatel 2018–2021 algatati edukalt neli projektikonkurssi ja rahastamiseks valiti välja 168 projekti.
- PRIMA rahastamise kogusumma, sealhulgas ELi ja riiklik rahastus (v.a mitterahalised toetused), oli 2018.–2021. aastal 353 miljonit eurot. See moodustab juba 71 % PRIMA-le eraldatud kogurahastusest.
- Väljavalitud ettepanekutesse on kaasatud suur hulk toetusesaajaid. Enamik neist on osalevate riikide avalikust sektorist. Kõige rohkem on PRIMA toetusesaajate seas kõrgkoole. Sellesse kategooriasse kuuluvad ülikoolid, instituudid, laborid ja teadusnõukogud ning see hõlmab 41,3 % kõigist toetusesaajatest aastatel 2018–2021. Muud teadusasutused moodustavad 28,8 % toetusesaajatest. Erasektori tulunduslikud organisatsioonid moodustavad veidi vähem kui 20 %, enamik neist (viis kuuest) on väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted.
- Itaalia ja Hispaania on mitmesuguste toetusesaajate seas esikohal, neile järgnevad Tuneesia ja Prantsusmaa. ELi mittekuuluvate riikide osalejate osakaal kõigi 1. ja 2. osa projektikonkursside toetusesaajate hulgas on 38 %. Tuneesia kõrval on Vahemere lõunapiirkonna osalevate riikide hulgas kõige rohkem toetusesaajaid Marokost, Türgist ja Alžeeriast.
- Rahalist toetust said Vahemere lõunapiirkonna osalevad riigid ligikaudu 62 miljonit eurot ehk 28 % koguvahenditest. Sellest 35,9 miljonit eurot saadi ELi rahalise toetuse

[10] Kogu 220 miljonit eurot eraldati ELi eelarve tasandil 2020. aasta lõpus.

eelarvest (1. osa). See moodustab ligikaudu 32 % suuruse osa, mis on suurem kui PRIMA alusaktis ette nähtud 25 %.

- Kuna ükski projekt ei olnud hindamise ajaks lõpule viidud, oli liiga vara teha järeldusi selle kohta, milline on nende projektide oodatavate tulemuste panus osalevate riikide ühiskondlike vajadusteste rahuldamisse. Siiski näitavad vahekokkuvõtte läbinud 53 projekti kohta kogutud andmed tegevuseesmärkide saavutamisel paljutõotavaid edusamme.

Vahehindamises järeldatakse eelkõige, et

- PRIMA täidab Vahemere piirkonna teadusuuringute ja innovatsiooni ökosüsteemis ainulaadset rolli ning sellega püütakse saavutada eesmärke, mida muud algatused ei hõlma;
- PRIMA on aidanud edendada osalevates riikides teaduslikku integratsiooni. Selle puudumisel oleks ebatõenäoline, et nad oleksid teinud nii tihedat koostööd ilma selge rahastamisstiimuli ja strateegilise raamistikuta koostöö hõlbustamiseks;
- PRIMA võimaldab eelkõige Vahemere lõunapiirkonna osalevatel riikidel võimendada oma teadus- ja innovatsioonisuutlikkust. PRIMAs osaledes saavad ELi mittekuuluvate osalevate riikide teadlased juurdepääsu 1. osa rahastamisvõimalustele, mida rahastab EL;
- PRIMA aitab kaasa Euroopa teadusruumi edasisele väljakujundamisele, eelkõige saades võitu ebapiisavast piiriülesest koostööst Vahemere piirkonnas piiriüleste projektide rahastamise kaudu, millel on eeldatavasti suurem mõju kui üksnes ühe- või kahepoolsetel jõupingutustel;
- ELi ja Vahemere lõunapiirkonna naabrite kui partnerite vahelise koostöö võimaldamiseks peeti eriti oluliseks selliseid PRIMA väärtusi nagu ühisvastutus, vastastikune huvi, jagatud kasu ja võrdse kohtlemise põhimõte;
- programmi võib pidada asjakohaseks teadusdiplomaatia vahendiks, mis aitab lähendada ELi ja selle Vahemere piirkonna naabreid, luues vastastikuse usalduse ja kaasatuse tunde;
- PRIMA tugevdab koostööd Vahemere lõunapiirkonna osalevate riikide vahel, eelkõige teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas;
- tuleviku osas on PRIMA rakendusstruktuur astunud samme, et kooskõlastada oma tegevust programmi „Euroopa horisont“ sarnaste temaatiliste algatustega, nagu ELi missioon „Euroopa mullakokkulepe“ või uued partnerlused, nagu Euroopa partnerlus planeedi veega kindlustatuse heaks (Water4All). PRIMA 2023. aasta töökavas, mille komisjon hiljuti vastu võttis, on samuti ette nähtud koostöö ELi missiooniga „Meie ookeanide ja veekogude taastamine“;
- PRIMA panustab oma temaatilise rõhuasetusega mitmesugustesse Euroopa rohelise kokkuleppe poliitikavahenditesse ja õigusaktidesse, nagu uus ELi kliimamuutustega kohanemise strateegia, strateegia „Talust taldrikule“ (roll teadusuuringute ja innovatsiooni ning kestliku toidu valdkonnas), ringmajanduse tegevuskava, nullsaaste tegevuskava ja ELi veepoliitika raamdirektiiv.

3.2 Soovitused ja saadud kogemused

Vahehindamise aruandes, mida toetavad objektiivsed andmed ja tõendid, hinnatakse PRIMA praegust olukorda ja saavutusi, antakse tõuge PRIMA rakendamise toetamiseks ja jagatakse teavet võimalikeks kohandusteks vahehindamisel. Hindamine näitab, et PRIMA on teel talle seatud eesmärkide saavutamise poole, tegutseb kohaldatavate põhimõtete ja menetluste kohaselt ning on saavutanud sidususe ELi asjakohase sise- ja välispoliitikaga.

Komisjon leiab, et viimastel aastatel on PRIMA suutnud luua usaldusel põhineva ja tõhusa koostöö Vahemere põhja- ja lõunapiirkonna riikide vahel, et töötada kestlike toidusüsteemide ja integreeritud veemajanduse jaoks välja ühised ja uuenduslikud, kestlikud, kulutõhusad ja tulemuslikud lahendused. PRIMA on ELi peamine Vahemere piirkonna algatus nende oluliste teadus- ja innovatsiooniväljakutsetega tegelemiseks. See aitab ületada teadusuuringute ja innovatsiooniga seotud ning sotsiaal-majanduslikku lõhet lõuna- ja idanaabruses ning pikas perspektiivis edendada piirkonna ühiskondades tervist, rahu ja stabiilsust.

Nüüd on rohkem kui kunagi varem aeg teha tihedamat koostööd, et leida uuenduslikke lahendusi veevarude kaitsmiseks, toiduga ja toitumisalase kindlustatuse suurendamiseks ning Vahemere piirkonna toidu- ja põllumajandussüsteemide vastupanuvõime, võrdsuse ja kestlikkuse tugevdamiseks.

Õigupoolest ohustavad Vahemere piirkonna peamiste loodusvarade (vesi, muld, rannajoon ja elurikkus) tulevikku jätkuvalt mitmed survetegurid, mis toimivad samaaegselt ja paljudel juhtudel pikaaegselt, sealhulgas linnastumine, industrialiseerimine, intensiivse põllumajandustegevuse ja vesiviljeluse laienemine ning loodusvarade jätkusuutmatu kasutamine. Piirkonna haavatavust süvendab veelgi selle tundlikkus kliimamuutuste suhtes. ÜRO valitsustevahelise kliimamuutuste rühma II töörühma kuuenda hindamisaruande (avaldatud veebruaris 2022) kohaselt on Vahemere ökosüsteemid süvenevate kliimamuutuste tagajärgedest eeldatavasti kõige enam mõjutatud.

Vahemere lõunapiirkond peab tulema toime ka juhtimis-, sotsiaal-majanduslike, kliima-, keskkonna- ja julgeolekuprobleemidega, millest paljud tulenevad ülemaailmsetest suundumustest ning eeldavad ELi ja lõunanaabruse partnerite ühismeetmeid. Pikaleveninud konfliktid põhjustavad jätkuvalt kohutavaid inimkannatusi, kutsuvad esile märkimisväärset sundrännet, mõjutavad tugevalt kogu ühiskonna majanduslikke ja sotsiaalseid väljavaateid, eriti väga suure pagulaste kogukonnaga riikides, ning suurendavad geopoliitilist konkurentsi ja välissekkumist.

Lisaks avaldavad COVID-19 pandeemia tagajärjed loodusvaradele ja põllumajandusele tohutut survet. Seepärast peab Vahemere ühiskondade jaoks olema jätkuvalt prioriteediks üleminek saastamata loodusvaradele ning tervislikele, õiglastele, vastupidavatele ja kestlikele toidusüsteemidele.

Seega on PRIMA eesmärgid endiselt asjakohased.

Lisaks tunnistab president Ursula von der Leyeni geopoliitiline komisjon Vahemere erilist rolli ja rõhutab, et kavatseb teha tihedat koostööd Vahemere piirkonna partneritega ELi rohelise kokkuleppe valdkonnas, et „me saaksime viia piirkonna kliimalahenduste vallas juhtpositsioonile.“ EL toetab mitmesuguste projektide ja programmide, sealhulgas PRIMA kaudu oma lõunanaabruse partnereid keskkonnahoidliku poliitika väljatöötamisel ja elluviimisel. EL edendab koostööd saaste ja kliimamuutuste vastu võitlemisel, pakkudes lõunanaabruse partneritele abi Pariisi kliimakokkuleppe ja selle edasiste arengusuundumuste rakendamisel ning töötab parimate tavade ja eksperditeadmiste jagamise nimel.

PRIMA pikaajaliste tulemuste tugevdamiseks esitatakse järgmised soovitused.

- Ühtlustada veelgi kolme PRIMA osa rakendamist. Hindamine näitas, et PRIMA partnerlus on õige ökosüsteem, mis võimaldab kasutada teemade ja rahastamistasemete seisukohast kohandatud lähenemisviise Vahemere piirkonna ühiste küsimuste lahendamiseks. Kuid PRIMA atraktiivsus on viinud madala edumäärani[11]. Õigupoolest on 1. osa edumäär alla 5 %. Samamoodi varieeruvad 2. osa edumäärad 6,6 %st 2018. aastal ligikaudu 20 %ni 2021. aastal. Selline ülepakkumine võib heidutada tulevaste kõrgetasemeliste ettepanekute esitamist. PRIMA rakendusstruktuur peaks seda küsimust käsitlema ja pakkuma välja võimalusi, kuidas suurendada rahastamiseks valitud taotluste edumäärasid. Näiteks võiks hinnata võimalust korraldada rohkem kohandatud projektikonkursse ja täiustada konkursikutsete kahes etapis taotlusprotsessi veelgi.

- Näib, et 3. osa puhul on teadlikkuse ja olulisuse määr osalevates riikides erinev. Seetõttu on vaja suurendada selle tõhusust. PRIMA rakendusstruktuur peaks tegema täiendavaid jõupingutusi, et suurendada osalevate riikide teadlikkust nende algatatud tegevuse olulisusest, et kasutada ära selle osa kogu potentsiaal integreerituma teadusruumi loomiseks. PRIMA-le võib tulla kasuks osalevate riikide algatatud tegevuste aruandlusnõuete lihtsustamine võimalikult suurel määral, et need vastaksid paremini riiklike rahastamisasutuste piiratud vahenditele. Teine võimalus suurendada 3. osa strateegilist tähtsust oleks suurem rõhuasetus teabevahetusele, võrgustike loomisele ja koolitusele.

- Kuigi sidusrühmad on PRIMA rakendamisega üldiselt rahul, peavad PRIMA rakendusstruktuur ja osalevad riigid tegema täiendavaid jõupingutusi, et suurendada veelgi eelkõige 2. osa tõhusust, vähendades erisuguste riiklike rahastamiskavade keerukust ning tehes tööd riiklike haldusmenetluste ühtlustamiseks, et vähendada toetuste andmisele kuluvat aega, suurendada usaldusväärsust ja kiirust.

- Projektide koostoime täielikuks ärakasutamiseks ja pikemaajaliste kogukondade ülesehitamise soodustamiseks peaks PRIMA rakendusstruktuur suurendama oma jõupingutusi, et hoogustada teabevahetust üksikute projektide vahel ja teha kindlaks nende vastastikune täiendavus ja potentsiaalne koostoime. Vastavad vahendid võiksid olla näiteks ürituste korraldamine varajases staadiumis projektide jaoks, et õppida edasijõudnutelt, sarnase temaatilise suunitlusega projektide teabevahetusüritused või võrgustiku- ja vahendusüritused.

- Osalevad riigid ja PRIMA rakendusstruktuur peavad investeerima rohkem teavitustegevusse ja suutlikkuse suurendamisse, et võimaldada Vahemere lõunapiirkonna osalevatel riikidel PRIMAs aktiivsemalt osaleda. Vahehindamise aruandes tõdeti, et alates PRIMA loomisest on eri riikide sidusrühmade toetamiseks võetud erisuguseid meetmeid, mis on viinud teatava eduni nende teadus- ja innovatsioonisüsteemides. Siiski ei ole veel kasutatud kogu potentsiaali, mis võimaldaks PRIMAs veelgi aktiivsemalt osaleda. See on seotud Vahemere lõunapiirkonna osalevatest riikidest pärit toetusesaajate koguarvuga, mis võiks olla suurem, ja nende rolliga projektides. Seepärast on vaja täiendavat teavitustegevust ja suutlikkuse suurendamist ning toetust riikidevahelise kogukonnaga paremaks suhtlemiseks, et suurendada nende osalemist.

[11] Nn edumäär on rahastatud ettepanekute arvu ja toetuskõlblike ettepanekute arvu suhe.

- PRIMA kasutab rakendamise edusammude ja tõhususe jälgimiseks mitut näitajat. Siiski on vaja jälgida süstemaatilisemalt eri meetmete tulemusi ja mõju. Vahehindamise aruandes rõhutati, et PRIMA põhiliste tulemusnäitajate pidevaks täiustamiseks on tehtud märkimisväärseid jõupingutusi ja edusamme. Praeguste põhiliste tulemusnäitajate kasulikkust erieesmärkide saavutamise ja projektide mõju hindamise seisukohast saaks siiski veel parandada. Näiteks puuduvad sellised põhilised tulemusnäitajad, millega mõõta tõhusalt teadus- ja innovatsioonistrateegiate kooskõlastamist laiemalt kui pelgalt menetlustasandil. Lisaks tuleb tagada, et projektide mõju jälgitakse piisavalt ka pärast projekti vahehindamist või lõpphindamist, st korrapärase järelevalve või järelmeetmete kaudu pärast projekti lõppemist. PRIMA rakendusstruktuur peaks seega tegelema põhiliste tulemusnäitajate kohandamisega.
- PRIMA rakendusstruktuur on teinud juba suuri jõupingutusi teabe levitamiseks ja teavitamiseks (nt PRIMA veebisaidi spetsiaalne rubriik, PRIMA ajakiri, mitmesugused vahendusüritused, veebiteave, vee, energia, toidu ja ökosüsteemide seotuse (WEFE Nexus) konverents). PRIMA rakendusstruktuur on teadlik ka sellest, et tulevase teavitustegevuse põhifookuses peaks eelkõige olema projekti mõjust teadaandmine niipea, kui sellekohane teave on olemas. Siiski on vaja suurendada teabe vahetamist ja levitamist, et säilitada pikas perspektiivis tugev poliitiline pühendumus PRIMA-le. Lisaks on vaja projektikonsortsiumide raames paremat sisekommunikatsiooni.
- PRIMA üks peamisi saavutusi on ELi ja tema lõunanaabrite kui võrdsete partnerite vahelise koostöö hõlbustamine. Hindamisaruandest selgus siiski, et Vahemere lõunapiirkonna osalevate riikide vaheline koostöö (lõuna-lõuna koostöö) ei ole nii tugev. Vahemere lõunapiirkonna osalevate riikide koostöö edasine tihendamine oleks kasulik, kuna see võiks aidata kaasa nende riikide vaheliste suhete parandamisele. Seega peaks PRIMA rakendusstruktuur suurendama jõupingutusi vastavate kogukondade kokkuviimiseks, näiteks konkreetsete ürituste kaudu, et vahendada Vahemere lõunapiirkonna osalevate riikide konsortsiumide osalemist. Teine võimalus oleks kaaluda valikukriteeriumide kohandamist, et eelistada ettepanekuid (võib-olla teatavate projektikonkursside puhul), kus mitu Vahemere lõunapiirkonna osaleva riigi osalejat suhtlevad aktiivselt üksteisega.
- Praegu uurib PRIMA koostoimet ELi ja Vahemere piirkonna algatustega, nagu programmi „Euroopa horisont“ teemavaldkond 6, missioonid ja partnerlused. PRIMA on aidanud luua ka WEFE Nexuse praktikakogukonda ning töötada välja Vahemere Liidu piirkondlike teadus- ja innovatsiooniplatvormide kliimamuutuste, taastuvenergia ja tervishoiu tegevuskavasid, mis kiideti heaks Vahemere Liidu teadusuuringuid ja innovatsiooni käsitleval ministrite konverentsil 27. juunil 2022. Võimalik koostöö sinise majanduse temaatilise territoriaalse raamistikuga (Vahemere lääneosa sinise majanduse kestlikku arengut käsitlev algatus WestMED) ja algatusega BlueMed võiks samuti aidata kaasa ressursside koondamisele ja mõju suurenemisele. PRIMA rakendusstruktuur peaks järgima neid algatusi ka edaspidi ja pakkuma koostoime rakendamiseks välja konkreetseid meetmeid.

4. KOKKUVÕTE

EL tunnustab Vahemere piirkonna erilist rolli ja Euroopa Komisjon teeb juba praegu tihedat koostööd Vahemere piirkonna partneritega, aidates neil leida kindlakstehtud probleemidele

ühiseid lahendusi ja viia piirkond kliimamuutustele vastupanuvõimeliste lahenduste alal juhtpositsioonile.

PRIMA täidab Vahemere piirkonna teadusuuringute ja innovatsiooni ökosüsteemis ainulaadset rolli ning sellega püütakse saavutada eesmärke, mida muud algatused ei hõlma. Hiljutise Vahemere piirkonna teadus- ja innovatsioonikonverentsi ministrite deklaratsiooni kohaselt teeb PRIMA teadusuuringute ja innovatsiooni strateegiline kava ning selle järelevalve- ja hindamissüsteem võimalikuks tõhusa ühise teadusuuringute ja innovatsiooniprogrammi Vahemere jaoks olulistes sektorites. See aitab kaasa teaduse arengule ja tehnilistele lahendustele veemajanduse ja põllumajandusliku toidutööstuse ning nende omavaheliste sidemete jaoks.

Hindamisel esines teatavaid piiranguid, sest ükski PRIMA rahastatud projekt ei ole veel lõpule viidud. Seepärast keskendutakse hindamisel vähemal määral pikaajalisele mõjule ning rohkem programmi struktuurile, rakendusprotsessidele ja praegustele edusammudele. Eelkõige hinnatakse, kas erieesmärkide saavutamisel on tehtud märkimisväärseid edusamme, kuna need ei sõltu täielikult projektides saavutatud tulemuste kasutamisest. Sellega seoses võib järeldada, et PRIMA on olnud edukas. Partnerluse raames käsitletakse piisavalt keskkonna-, sotsiaal-majanduslikke ja poliitilisi probleeme, mis on senisest enam ringmajandust hõlmava ja kestlikuma Vahemere piirkonna edasise arengu jaoks otsustava tähtsusega. Teisest küljest aitab PRIMA kaasa ELi peamistele poliitilistele prioriteetidele, eesmärkidele ja algatustele, nagu Euroopa roheline kokkulepe, eelkõige strateegia „Talust taldrikule“ ja elurikkuse strateegia, biomajanduse strateegia, kliimamuutustega kohanemise strateegia ja ringmajanduse tegevuskava, samuti üldised kestliku arengu eesmärgid. Samal ajal annab programm suure panuse ELi ja tema lõunanaabrite vaheliste suhete ja koostöö tugevdamisse. Mõnel juhul on see soodustanud ka viimaste omavahelist koostööd.

PRIMA rakendusstruktuur lõi edukalt PRIMA kui teadusuuringute, innovatsiooni ja koostöö tugevdamise platvormi ning see on integreeritud sidusalt poliitilisse maastikku.

Erinevalt muudest artikli 185 kohastest programmi „Horisont 2020“ algatustest ei ole PRIMA-l õiguslikku eelkäijat. Kuigi varasemates Euroopa teadusruumi võrgustikes on olnud partnerlusi eri riiklike asutuste vahel ja Vahemere piirkonnaga seotud algatused olid olemas, oli PRIMA lisamine avaliku sektori sisese partnerlusena ELi tasandil täiesti uus.

Soovitusi võetakse arvesse komisjoni ja PRIMA rakendusstruktuuri vahelistes aruteludes ning nende rakendamist jälgitakse osana komisjoni järelevalvest PRIMA programmi üle.

Kooskõlas nende soovitustega püüab komisjon ka süstemaatilisemalt koguda ja analüüsida asjakohaseid andmeid, et parandada PRIMA programmi mõju seiret, ning edendab asjakohaste tulemuste edastamist komisjoni asjaomastele talitustele.

Kuigi PRIMA tegevus on ette nähtud kuni 31. detsembrini 2028, kavandatakse selle viimased projektikonkursid 2024. aastal raamprogrammi „Horisont 2020“ raames. PRIMAs osalevad riigid on hakanud väljendama oma huvi PRIMA jätkamise vastu. Vahemere piirkonna teadus- ja innovatsioonikonverentsi 27. juuni 2022. aasta ministrite deklaratsioonis tunnistati ka seda, kui oluline on arutada PRIMA tegevuse jätkamist kooskõlas praeguse teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ lähenemisviisiga partnerlustele.

Konkurentsivõime nõukogu 2. detsembri 2022. aasta istungil toimunud arutelul väljendasid ka osalevate ELi liikmesriikide esindajad toetust PRIMA jätkamisele. Komisjon tunnistas PRIMA algatuse jätkamise eesmärki ja algatas siseprotsessi, et hinnata võimalusi PRIMA programmi võimalikuks uuendamiseks pärast selle aktiivse kestuse lõppu 2024. aastal. Selles protsessis võetakse arvesse PRIMA vahehindamise positiivseid tulemusi. Lisaks rahastati PRIMAt programmist „Horisont 2020“ (2014–2021), samas kui selle projektikonkursid on

kavandatud aastateks 2018–2024 (st programmi periood jääb programmi „Horisont 2020“ ja programmi „Euroopa horisont“ vahele).Vajadust sünkroniseerida PRIMA rahastamisraamistiku ajakavaga, st programmiga „Euroopa horisont“, tuleks selles protsessis samuti arvesse võtta.